

Guide til Sarvigs salmer

Af Julie Damlund, cand. theol. og diplomuddannet organist, sognepræst

Ole Sarvigs salmer falder i to hovedgrupper. Den første gruppe udgøres af digte skrevet, da Sarvig var i 20'erne. De findes i den digtkreds, inklusiv epilog, som blev udgivet i årene 1943 – 1952. Den anden gruppe er salmer, skrevet hen mod slutningen af Sarvigs liv og udgivet i "Salmer og begyndelser til 1980'erne" fra 1981.

Ole Sarvig (1921-1981) skrev ikke for kirken eller menigheden og forstod sig selv som konfessionsløs kristen. Han var dog både døbt og konfirmeret i folkekirken og fik en del af sin påvirkning fra den lokale FDF-kreds. I salmerne kommer Sarvigs dybt personlige kristendom til udtryk i denne dobbeltheds, hvor noget kendt og noget helt nyt og særegent findes side om side.

Jeg vil i det følgende forsøge at åbne nogle af de billeder, som salmerne er så rige på. Jeg gennemgår de salmer, der findes her på salmedatabasen i kronologisk rækkefølge, idet jeg forsøger at undgå for mange gentagelser. Det burde på den måde være muligt både at læse gennemgangen i sin helhed og at skimmelæse frem til netop dén salme, man ønsker at dykke dybere ned i. Hvis noget ikke bliver nævnt, er det sandsynligvis fordi det står under en af de øvrige salmer.

Er der noget, som er glemt eller stedmoderligt (eller uforståeligt) behandlet, tager jeg gerne imod feedback på jbd@km.dk

Fra jeg-digte til salmer

Teksterne til "**Det var så dybt et mørke**", "**Da al angst blev til ro**" og "**Utroligheds frø**" stammer alle fra samlingen "**Menneske**", som udkom i 1948. "**Menneske**" var den femte og sidste udgivelse i det, som Sarvig undervejs i arbejdet begyndte at opfatte som en sammenhængende digtkreds.

Sarvigs udgangspunkt er modernismen og den dybtliggende krise, som udtrykkes i den modernistiske kunst. Ifølge Sarvig begynder modernismen at bryde igennem i malerkunsten med impressionismen i anden halvdel af 1800-tallet. I impressionismen sætter det sig igennem, at kunstneren ikke "bare" kan male genstande, mennesker og landskaber, som om lærredet var en rude ud til virkelighedens verden. Der er sket noget. Impressionisterne maler med en ny opmærksomhed i forhold til selve billedfladen. Et træ males nu ikke ud fra en fælles udtalt overenskomst om, hvordan et træ ser ud. Kunstneren maler *sin oplevelse* af træet, øjets sansning af lys og farvespil. I litteraturen sætter den samme usikre virkelighedsfølelse sig igennem i løbet af det 20. århundrede, stærkt hjulpet på vej af de to store kriges åndelige, moralske og kulturelle sammenbrud. I stedet vender kunstneren sig mod sit eget jeg, sin egen oplevelse, sin egen skabelsesproces. Udviklingen falder sammen med industrialiseringen, som igen betyder, at menneskers liv løsrives fra det umiddelbart meningsfulde. Fra at husmanden producerede mad, skomageren sko osv, arbejder man nu måske på en fabrik, som fremstiller noget, der ikke har forbindelse med det liv, man lever. Måske sætter man en dims sammen med en anden dims i en helhed, som man enten ikke kender eller ikke forstår.

Sarvig bliver født i 1921, tre år efter afslutningen på første verdenskrig. Da han begynder at skrive digte, er anden verdenskrig begyndt. Den krise, modernismen fornemmede, bliver nu akut og bryder ud i lys lue: Med koncentrationslejrenes masse mord industrialiseres barbariet, og et videnskabeligt højdepunkt opnås med Nagasaki og Hiroshima: Mennesket har nu udviklet en metode til total udslettelse af sin egen art og dens livsbetingelser. Sarvig – og mange andre i hans generation – forstår det som kulturens totale sammenbrud. Noget nyt må bygges op.

Det er i denne tid og situation Sarvig begynder med sine "Grønne digte", som udkommer i 1943. I de følgende samlinger skriver Sarvig som denne "jeg-digter", men stoffet bevæger sig for ham nye steder hen. Efterhånden opstår et "du", digterjeget bliver rettet mod den anden. Jeg-digtene bliver til jeg/du-digte og efterhånden indskrives fællesskabet af jeg og du – Sarvig kalder det selv et sted for et "dobbeltvæsen" – i noget større. Bevægelsen begynder i bogen "Legende" og sætter sig endeligt igennem i "Menneske", hvor Sarvig for første gang skriver noget, han kalder en salme.

Det var så dybt et mørke

Salmedatabasen, Kirkesangbogen nr. 795

Digtsamlingen "Menneske" er opdelt i to dele. I den første del, "Parenteser", findes kærlighedsdigtet "Din hånd", hvis to sidste strofer i bearbejdet form udgør sangen/salmen "**Du er det sted hvor jeg går hen**" med melodi af Jonas H. Petersen.

Digtet lyder i sin helhed:

Din hånd

Dit legems bløde pigeklo!

- så bleg en blomst, der skulle gro
ud af din tunge vases ro,

som greb mig, da jeg mødte dig,
og timerne gled havets vej
som å imellem dig og mig.

Det var så dybt et mørke, som
besatte mig, da jeg var tom.
Så klar en skygge, da du kom

Og tog min hånd og var min ven
Og lod mig høre det igen:
Du er det sted, hvor jeg går hen!

Fra Højsangen i Det Gamle Testamente kendes traditionen for at læse et kærlighedsdigt som en beskrivelse af menneskesjælens længsel efter Gud. Det er ikke nogen overraskelse, at pietisten Brorson ofte bruger Højsangen i sine salmer, men tanken findes vidt udbredt i traditionen, f.eks. i Augustins smukke dictum: *Mit hjerte er uroligt indtil det hviler hos dig, Gud*. En anden reference kunne være en af Pascals "tanker", hvor sjælen siger til Kristus: *"Jeg ville ikke søge dig, hvis ikke du havde fundet mig"*. Inderligheden er beslægtet med den kristne mystik, som også Sarvig skriver sig ind i. Sarvig refererer i en senere udgivelse til Johannes af Korset, den spanske karmelittermunk, som har skrevet "Sjælens mørke nat" (Noche Oscura), et af de helt centrale værker i den kristne mystik. "Sjælens mørke nat" beskriver et nulpunkt, sjælens dybeste mørke. Af dette mørke rejser sig uroen, længslen, som driver den længselsfulde ud i natten til sin elskede (sml. Højs 3,1-4). I foreningen mellem vennen og den elskede sker forvandlingen: *oh noche que juntaste/Amado con amada/amada en el Amado transformada!* Den spanske tekst er svær at oversætte, fordi den spiller på, at elskede står både i hankøn (amado) og hunkøn (amada), traditionelt forstået som Kristus (hankøn) og den troende sjæl (hunkøn). Ordene betyder noget i retning af: *O nat som forenede/den elskede (Kristus) med den elskede (sjæl)/den elskede (sjæl) forvandlet til den elskede (Kristus)).*

I "Det var så dybt et mørke" besættes jeg-fortælleren af *så dybt et mørke* i sin eksistentielle tomhed. I dette mørke beskrives den elskede som *en klar skygge*. Et noget modsætningsfyldt billede, men rammende, for så vidt som det både beskriver lyset, der bryder ind i mørket, og sammensmeltningen, idet en skygge jo ikke eksisterer i sig selv, men kun sammen med noget andet. At en skygge kan være klar, kendes fra beretningen om Mariæ bebudelse, hvor Guds kraft overskygger hende med en fylde, som bliver til en fødsel, et nyt menneske og verdens frelser. Hen over denne tomhedens og mørkets isolation rækkes hånden, venskabet og tilsagnet: *Du er det sted, hvor jeg går hen*. Igen, digtet kan sagtens læses som et rent kærlighedsdigt, Sarvig selv skelner ikke. I den religiøse tolkning bliver det et tilsagn om at den, der er ramt af tomhed og mørke ikke behøver at søge Gud. Gud søger den ramte, som den gode hyrde søger efter det ene får; som Kristus søgte mennesket i det dybeste mørke.

Da al angst blev til ro

Salmedatabasen, Kirkesangbogen nr. 1008

Sangen/salmen er sidste strofe af digtet "Du", som findes i anden og sidste del af digtsamlingen "Menneske". Digtet lyder i sin helhed:

Du

Der blev sneklart og stille,
da du kom tilbage.
Alle vogne og trin
døde bort i de dage.

Der var dæmpede stemmer:
Nu er solen helt nede...
her er snelyst og stille.
Tror du nu, vi er rede?

Å du kære: Jeg elsker!
I de lukkede huse
kan jeg høre dit hjerte.
Kan du høre mit bruse?

Du blev is-fjern som krigen,
og dagen var skår.
Men nu er de som sneen,
der skærmer vort år.

Da al angst blev til ro,
var du dybt i mit blod.
Og du kom mig så nær,
som jeg aldrig forstod.

Da al angst blev til ro er en beskrivelse af øjeblikket, hvor længslen forløses. Blodet er en helt konkret sansning jf. tredje strofe, hvor de to elskendes hjertelyd bliver nævnt. Når angst bliver til ro, strømmer kroppens blod igen roligt. Samtidig ligger der i billedsproget en henvisning til nadveren og Jesu blod i den troendes krop. I slutningen af "Legende" skriver Sarvig: "For det var os, som byggede *hans* smertes byer, vi var den dybe uro og angst i *hans krop*, [...] vi var selv *hans blod*, som havde elsket os". Det er Sarvigs

formulering af tanken om Jesu stedfortrædende lidelse og *det frydefulde bytte*. Ordet "frydefuld", som findes hos Luther, rummer mystikkens sanselige og erotiske konnotationer. At dette bytte sker er underfuldt. Det er en gåde, nadverens mysterium. Eller som Sarvig skriver det: og du kom mig så nær, som jeg aldrig forstod. Det enkelte menneske er en gåde for sig selv, og troens vej er også vejen ind i denne gåde og mod klarhed jf. det Paulus-citat, der står som motto for "Legende": Nu ser vi jo i et spejl, i en gåde.

Utroligheds frø

Salmedatabasen, Kirkesangbogen nr. 907

Samlingens næstsidste digt har titlen "Frostsalm for to eller tre" og begynder med linjen *Utroligheds frø*. Fra at være jeg-digter skriver Sarvig altså nu et digt, som han selv kalder for en salme. At salmen er "for to eller tre" fortæller noget om, at Sarvig stadig ikke skriver for fællesskaber eller menighedssang. To eller tre, det er enkelt-mennesker. Samtidig rummer titlen en indlysende reference til Matt 18,20: Hvor to eller tre er forsamlet i mit navn, dér er jeg midt iblandt dem. Kristus er en tilbagevendende skikkelse i Ole Sarvigs digte. Ole Sarvig stod som nævnt uden for kirken og havde også sin egen tolkning af Kristus som ham, der nu er blevet ét med mennesker. Kristus er i verden, og mødet med Kristus sker i medmennesket. Samtidig er Kristus mere end det enkelte menneske, han er den, som er i alle mennesker, og alle mennesker er i ham. Tanken om menigheden som Kristi legeme (1. Kor 12) klinger med her, selv om Sarvig ikke nævner den direkte. Hos Sarvig er denne kosmiske Kristusskikkelse ikke knyttet til menigheden, Kristus er i verden løstrevet fra kirke og menighed.

På nær titlen findes salmen i sin helhed i "Salmedatabasen". Salmen blev allerede i Sarvigs levetid trykt i "Løgumklostersangbogen" med melodi af Peter Møller. I Kirkesangbogen (2017) findes salmen (igen uden titlen) med to melodier af hhv. Lars Sardemann og Teitur. Frostsalm er desuden titel – og tekst – på et korværk af Per Nørgård.

Kasper Støvring gør, i den artikel, som Salmedatabasen linker til, opmærksom på, at versemålet er identisk med versemålet til Kingos "Far verden, far vel", og dermed også Grundtvigs "O kristelighed"/"Jeg kender et land". Det er dog lidt af en tilsnigelse, da det kun gælder de to første linjer. Sarvig bruger også versemålet til det lange digt "Ebbe-time". Det passer godt til det sarvigske at udsige noget – den første, korte linje – som så udfoldes i den følgende linje. Det giver ganske rigtigt digtet en salmeagtig struktur, men det er snarere de gammeltestamentlige salmers parallelisme, man skal se til. Hvis Sarvig havde ønsket at digte oven på Kingo og Grundtvig, skulle han nok have vidst at føre versemålet helt igennem. Den asymmetriske parallelisme giver en stigende intensitet fra den korte til den lange linje og dermed et *drive* som kun forstærkes af, at linjerne er ordnet to og to i strofer.

Utroligheds frø er et billede på mennesket. Som frøet udgør ethvert menneske en udfoldet mulighed. Det er en grundtanke hos Sarvig, at vi mennesker lever på jorden men som nogen, der kommer et andet sted fra. Som fremmede. Det kan negativt betyde at mennesket er hjemløst og forvildet på jorden. Positivt betyder det, at mennesket bærer noget med sig, noget særligt som overskrider den daglige, materielle virkelighed. Det er det *utrolige* ved menneskefrøene. (Sarvig skriver et andet sted om "utrolighedens riger")

Frøet – mennesket – er underlagt en lovmæssighed, på godt og ondt. Der er en udvikling, som skal gennemleves. Det gælder både den enkelte og menneskeskælægten som helhed. Sarvig så sin egen tid, først krigens tid og sidenhen atomtruslens og den lurende miljøkatastrofes tid, som den tid hvor *frosten er hårdest*. Som frø kastet ud på marken er mennesket altså dalet ned på jorden for at gemmes og dø. Billedet med frøet, der skal dø i jorden kendes fra Jesu lignelse om hvedekornet. Et frø må gå til grunde for at spire

og bære frugt. I prosadigtet "Mangfoldighed" skriver Sarvig: "Vi er jo sjæle, fremmede her på jorden, en dag flyver vi bort igen, vender tilbage og flyver atter bort – urokerner, lysfrø!"

I *billeders hær* er igen en måde at omtale mennesket på. ("I" er altså præposition, ikke pronomen). Ved at omtale mennesker som "billeder" fremhæves overfladen. Billeder er normalt billeder *af* noget eller *på* noget, men her er der bare tale om "billeder". Man skal altså se det for sig: Billedet "mor", billedet "ung kvinde", billedet "dreng med lyst hår" og så videre. Måden, Sarvig skriver om billeder på, kan måske bedst foldes ud ved at lede tanken hen på den optagethed af *masken*, som fandtes hos de malere, som Sarvig kendte og inspireredes af. Det var kunstnere som Egill Jacobsen, Asger Jorn og Carl-Henning Pedersen, som alle har været optagede af masken i deres malerier ud fra den tanke, at masken siger noget, der er mere sandt end den abstrakte idé om et menneskes "inderste væsen". De førnævnte billeder kan ses som kontrast til *begrebet* mor ("moderskab"), kvinde ("kvindelighed"), lyshåret dreng ("barnlighed") etc. Disse billeder falder, i massevis, en hel hær, ned over have og skær. Havet fortæller noget om tidsperspektivet, med dets evige bølgebevægelse.

Den nedfrosne tilstand beskrives nærmere i tredje strofe. I anden linje sammenstilles den dræbende kulde med en frysende vé. Ligesom ordet *dåb* i fjerde linje fortæller ordet *ve*, at noget er på vej, en forandring er ved at ske. Veer er overgangssmerter. Men endnu hersker rædselsråb og dage, der kaster skygger så faste som fangevogtere.

I fjerde strofe skifter perspektivet, hvilket markeres grafisk ved de to streger imellem tredje og fjerde strofe. *Sjælens år* er en måde at tale om den udvikling, som sjælen skal gennemgå. Det gælder både den enkeltes sjæl og menneskesjælen som en betegnelse for al menneskelighed. Som planten ikke kan springe nogen led over i sin udvikling fra frøkerne til en plante, der selv bærer frugt, kan mennesket heller ikke springe vinteren over. Men vårkernen ligger der allerede. Det er bevægelsen, længslen mod det *du*, som omtales i tredje linje, der sikrer at frøet spirer. Hvis de øvrige digte i digtkredsen kan bruges som pejlemærke, er det Kristus, som er dette *du*, som er gud. Udtrykkelig skrevet med småt i førsteudgaven fra 1948.

Femte strofe kan læses som en udfoldelse af linjen *Og er du vor gud*. Kristus er i os og vi i ham. Det er denne "unio mystica", som skal forløse mennesket. Lidelsen – vintervejen – er ikke bare én, vi går igennem, den går også igennem os. Som i veen er smerte forbundet med forløsning. At forlade den nedfrosne vintertilstand for at bevæge sig gennem *sommerens dag* er smertefuldt. Dåben forbindes med fødselsbilledet, sådan som det kendes fra dåbsritualet og fra Jesu møde med Nikodemus (Joh 3,1-8). Efter dåbens forvandling lades vinter, frøtilstand og sommer bag. Nu lever det nye, forløste menneske.

Som året går

Salmedatabasen, DDS nr. 720

Året, som er titlen på salmen "Som året går", er det første digt i "Min kærlighed", som udkom i 1952 og bærer undertitlen "Epilog til en digtkreds". "Min kærlighed" tager altså fat, hvor "Menneske" slap, fire år tidligere, nemlig med en salme. "Frostsalme" og "Året" kan på mange måder minde om hinanden i billedsprog og tematik. Året er oprindeligt skrevet med strofer af fire korte linjer: Som året går/skal vore sind/nu vandre gennem/vinter ind. I sin salmeform samles to strofer altså til ét salmevers. Dette skete som sagt allerede i Sarvigs levetid både med Peter Møllers melodi og i vennen Per Nørgårds melodisætning (som indgår i det tidligere omtalte korværk *Frostsalme*). Sarvig redigerede livet igennem i sine tekster, og der er ingen indikationer på, at ændringen fra tyve til 10 strofer bød ham imod. I det følgende henvises det til stroferne, som de står i Den Danske Salmebog.

Jeg har tidligere analyseret salmen og dens slægtskab med Brorsons "Her vil ties, her vil bies". Artiklen kan læses her: <http://www.juliedamlund.dk/wp-content/uploads/2016/10/F%C3%B8nix-nr-3-34.-%C3%A5rgang.pdf>

Salmen begynder som en helt klassisk årstidssalme: Nu står vi foran vinteren. Natursansningen – træet, som står tomt og bart – er et klassisk vinterbillede. Men som vi så tidligere, er årets gang også et billede på sindets vandring gennem mørket mod forløsning. *Fordi* træet er uden løv, kan dets tanke ses. Dets essens og betydning træder frem. Selv om vinteren altså er en krise-tid, er der ingen grund til at begræde den, for det er også vejen til forløsning.

Træet beskrives i anden strofe som et billede på den tid, som var. Det voksede og forgrenede sig som kulturen og historien før i tiden. Nu er træet dødt.

Salmens tredje strofe nævner både *sang af le* og *motorlarm*. Leens sang er ikke som sådan en besyngelse af de gode gamle dage, men en henvisning til dengang ånd og hånd var forbundne. Motorlarmen indvarsler den nye tid, hvor mennesket afkobles mere og mere fra sin egen virkelighed. Mad går fra at være natur til at være et industriprodukt.

Som i *Utroligheds frø* holder frosten jorden – og verden – i et jerngreb. Men under frosten, dybt nede er der kim, som kan bringes til at spire: Livets sommer sover dybt (fjerde strofe). Sarvig skriver flere steder om "*de sovende*". De sovende har endnu ikke opdaget, at kulturen har løbet linen ud, og traditionen dermed står som en død skal.

I denne tilstand er *et nådens barn* draget ind (femte strofe). Denne vinterens og glemslens krypt er altså også krybberummet; moderlivet, hvor Jesus undfanges, næres og fødes. Erkendelse er ikke alle forundt: *Du ser ham kun hvis du er ren*. Linjen kan læses som udtryk for den esoteriske og mystiske strøm i Sarvigs kristendom. Renheden kan dog også læses mere ligefremt, som en henvisning til dåbens bad som det kendes fra enhver folkekirke. Også i omtalen af dåben er der en parallel til *Frostsalm*e.

I *jordens mørke evighed* (sjette strofe) møder Kristus mennesket. Igen er det oplagt at inddrage Brorson: *Ak søger de ydmyge steder, i støvet for Frelseren græder/så får I vor Jesus i tale/thi roserne vokser i dale*. Kristus er selv kornet, som måtte dø i jorden (jf. Joh 12,24). Samtidig er mennesket den jord, han skal vokse i.

Hvor anden strofe talte om træets rod, er det hjertets rodnet af arterier og vener, der nævnes i ottende strofe. Kristus skal altså tage bolig i den troende. Som tidligere nævnt er tanken om *unio mystica* til stede i Sarvigs salmer. Det er vintertidens håb: At Kristus tager bolig i hvert hjerte, som har mistet og hvert hjerte, som går igennem mørket.

At være ramt af tab og af livets mørke er et menneskeligt grundvilkår, kun *de sovende* rammes ikke (eller rettere: De opdager ikke at de er ramt, fordi de sover). I den forstand er der ikke noget esoterisk over Sarvigs digt. Man skal ikke være særligt udvalgt, man skal bare være et menneske.

Salmer og begyndelser til 1980'erne

Da digtkredsen er fuldført med udgivelsen af "Min kærlighed" i 1952, vender Sarvig sin virksomhed mod andre genrer og andre arbejdsfelter. Han arbejder nogle år som kunstanmelder på Information og i Danmarks Radio med det helt unge tv-medie, han arbejder med drama i næsten alle dets afskygninger, han skriver romaner, essays og rejser i det meste af Europa. Han indleder kunstnerisk vigtige samarbejder særlig med grafikerens Palle Nielsen og komponisten Per Nørgård. Efter et have tilbragt næsten et årti i udlandet

vender han i 1962 hjem til anerkendelse og priser. Han modtager Akademiets store pris i 1967 og optages som medlem i 1972. De digte, der udgives i disse år, er hovedsagelig genudgivelser og bearbejdelser af tidligere arbejder eller legende korte vers som "Zoo-rim", der udkommer i 1970.

I 1978 udkommer den store roman "De rejsende". Det er den første større udgivelse fra Sarvigs hånd i længere tid. Romanen skulle egentlig have været første bind i en trilogi, men i 1979 sker der noget. Sarvig siger i et interview: "Jeg er ramt af tilværelsesgåden, og det er umuligt for mig ikke at forholde mig til evangeliet". Sarvig er ramt. Af trang til at skabe, af trang til at skrive. Og det, han skriver, er salmer. Sarvig skriver for fremtiden. Arbejdstitlen på digtsamlingen er "Salmer og Du-digte for 1980'erne". Midt i arbejdet konstateres det at Sarvigs kone, Helen, er alvorligt syg. Hun dør i 1980 og det, der begyndte som en begejstret skriveraptus, farves af sorgen og tomrummet efter hustruens død. Materialet vokser sig så stort, at Sarvig til sidst beder redaktør på Gyldendal, Erik C. Lindgren, om at hjælpe sig med at samle det. I januar 1981 udkommer endelig "Salmer og begyndelser til 1980'erne". Den posthumt udgivne "Hør jordens råb" (1982) rummer materiale fra samme periode. Jeg gennemgår i det følgende salmerne i den rækkefølge, de forekommer i bogen.

Gud, gode Gud, o, giv mig hvile

Salmedatabasen, 100 salmer nr. 880

En kort og ganske enkel bøn. Det kan lyde selvmodsigende at bede om hvile og om at blive blæst ren for søvnens spind i samme åndedrag. I Sarvigs sammenhæng er søvn og hvile dog modsætninger, fordi søvnen er udtryk for det at leve uden erkendelse af sin egen situation. Derfor er søvnen en forhindring for Guds komme til menneskets inderste væsen. Igen ligger der i linjen *det, jeg er, men ikke ved* en tanke om, at salmens jeg mangler at erkende dette gådefulde, at mennesket lever med både tid og evighed, med både *hud og hår* og evig fred hos Gud. Den erkendelse er lukket land for de sovende.

O, hjælp mig, Gud

Salmedatabasen, Kirkesangbogen nr. 848

En humoristisk og meget konkret bøn om at blive løftet fri af alt det, som tynger. Det er en længsel efter en svævende væren fuld af lethed. I anden strofe er fødderne igen plantet på jorden og så alligevel ikke. Der er *hav, skov* og *plov* (-jord), men den, der planter sin gang, altså sin væren, i *stjernehimlens ranker*, kan "læse" naturen og dens gåde. At tyde naturen er også et tema hos Kingo, der var en af Sarvigs yndlingsforfattere. Kingo skriver i den *Fjerde aftensang*: "Jeg træder nu ud i det duggefulde græs/naturen siger mig: "Bi lidt, stå her og læs"". Nøglen til tydningen ligger i livsperspektivet. Den der har sin gang i "stjernehimlens ranker" er den hvis liv baserer sig på det, der ligger ud over den rent materielle verden.

Herre konge det er tid

Salmedatabasen

Salmen har en helt klassisk salme-struktur med tre strofer, der begynder med tre forskellige Kristus-navne, og en fjerde, konkluderende strofe.

I første strofe kaldes Kristus for *Herre konge*. Strofen handler om tidens fylde (sml. Gal 4,4), som beskrives på forskellig måde. Midnatstiden er også i bibelsk forstand tidspunktet for kairoi, det rette øjeblik af evighed, hvor Guds søn fødes ind i vores verden. Når den tid kommer, bliver der kaldt, sådan som det tematiseres i lignelsen om de ti brudejomfruer, som netop hører til i adventstiden.

Herre stjerne leder tanken hen på stjernen julenat og på morgenstjernen, som nævnes i Zacharias' lovsang som "solopgangen fra det høje" (Luk 1,78). Den stjerne skal oplyse os mennesker, så vi til stadighed husker på den. En opdatering af Grundtvigs "Denne stjerne lys og mild/som kan aldrig lede vild/er hans Guddoms-ord det klare/som han os lod åbenbare/til at lyse for vor fod".

I tredje strofe nævnes det vigtigste af Kristusnavnene: *Herre DU*. At Kristus er blevet det "Du", som vores længsel og vores tilværelse kan rette sig imod, er kernen i hans frelsergerning. Fordi Kristus blev menneske bliver vi til som mennesker i troen på ham. Det er deri ligheden består og derfor Sarvig understreger at den hånd, Kristus rækker os, er en menneske-hånd. Det er tanken om den gamle Adam og det nye menneske, som formuleres på ny i Sarvigs teologi. Et almindeligt liv er fuldt af ting, som står det menneskelige imod. I troen på Kristus bryder det menneskelige igennem.

Dette gennembrud beskrives i fjerde og sidste strofe. Som tidligere nævnt sker der et frydefuldt bytte. Kristus tager menneskelivets angst og smerte på sig og forener den troende med sig selv. I troen bliver den troende ét med Kristus i en grad så *vi er blodet i Dit hjerte*. Det er forløsningens under.

O, Gud bag svarløs dag

Salmedatabasen, 100 salmer nr. 881

En bøn om at Gud vil træde frem og lade sig høre. Gud beskrives som den, der er "bagved". Det er altså Gud som den, der transcenderer vores eksistens. Når og hvis Gud lader sig høre eller viser sig i denne vores verden er det ikke ud af verden men "udefra", fra en anden verden. Vores sted i verden og i livet beskrives i de første fire linjer i den første strofe: Den svarløse dag, himlens tag over vores hoveder og det, vi kan røre. Det er en verden, som er begrænset. Begrænset af det håndgribelige og materielle og af at himlen lægger sig over den som et tag. Der er en uvirkelighedsfølelse, som begrænser ånden og tanken. Den modernitet, som Sarvig skriver ud af, er karakteriseret ved at mennesket ikke længere står i et umiddelbart forhold til sin verden. Det er derfor at billedkunstnere ikke længere maler billeder, der "ligner". Mennesket ser ikke sig selv afspejlet i sin verden på samme måde som tidligere. Den gudsforladthed, som de gammeltestamentlige digtere også kunne sætte ord på, opleves nu endnu mere akut. Dagen er svarløs. I denne tid, *tide-dåben*, som er den tid, vi gennemlever, beder salmens jeg om et svar i den svarløse dag. Bønnen til Gud om at være *vores længsels dag* er en bøn om at komme ud af gudsforladtheden. *Længslen* er menneskets vej ud af dets fastlåste situation, drivkraften, der får mennesket til at søge ud over sig selv. Dagen er her et billede på livet i dets udstrækning. Det er karakteristisk for Sarvig at vælge et ord som "dag", der knytter sig til oplevelser, erfaringer og levet liv, frem for at bruge abstrakte begreber som "livet" eller "tilværelsen".

Efter den første strofes himmelstræben bevæger anden strofe sig ind i menneskets inderste *bag øjets mørke blund*. Guds nåde ånder på mennesket og igennem det. Og i Guds nåde er vi lysets børn. Åndens stemme kommer fra lyset. I digtet "Mit sind" fra 1944 hedder det *Mit sind er en skov*. I denne salme er sjælen en lund. Billedet behøver næppe nærmere forklaring. At sindet kan bruse, at det er fuldt af stier, snublesten og består af både tætte krat og solbeskinnede lysninger giver sig selv, og billedet kan udforskes næsten i det uendelige.

I tredje strofe er mennesket igen placeret i *tidens strøm*. På rejse fra fortiden ind i fremtiden. Og når Gud kommer til mennesket går han med igennem livet. Som i flere salmer fra "Salmer og begyndelser" findes her den tanke, at mennesket er til som forløsningen af Guds længsel, af Guds drøm. At mennesket altså ikke blot er blevet til ved Gud, Gud er også til ved mennesket, idet han spejler sig i sin skabning, i sit eget billede. Det er så at sige indlejret i denne Guds længsel, at menneskets længsel forløses i ham. Forløsningen

er at bryde ud af det begrænsede rum, som aftegnede sig i første strofe. At høre Gud til så Guds tid, altså evigheden, bliver menneskets tid, og mennesket med sit liv ærer det, som Gud ville, da han skabte det.

Å, Gud, vær du min ånde

Salmedatabasen, Kirkesangbogen nr. 858 (NB! To forskellige versioner)

En af de mest regulære salmer i bogen. Den kan synges på "Min død er mig til gode" men har også flere nyere melodier. I salmedatabasen findes den med melodi af Lars Sardemann i en nøjagtig gengivelse af den form som er trykt i udgivelsen fra 1981. I kirkesangbogen er stroferne slået sammen to og to, som det også skete med Året fra 1952. Desuden er de sidste strofer udeladt, således at salmen slutter med linjerne: *Da er vi nære, Herre/og skælver i dit smil:/Du ser, og vi ser ikke/Du er, og vi er til*. Der kan siges for og imod en sådan redigering. Sarvig selv redigerede som nævnt til stadighed i sine tekster, og spørgsmålet er, om man skal vægte respekten for den oprindeligt udgivne form højest, eller om hensynet til anvendeligheden i forhold til fællessang og menighedssang retfærdiggør indgrebet i digtets form. I breve og personlige beretninger findes adskillige vidnesbyrd om, at Sarvig gerne gik i dialog med andre om sine værker og forholdt sig positivt til de tidlige digtes optagelse i Løgumklostersangbogen. Mit eget bud er derfor, at det sagtens kan tænkes at Sarvig havde bifaldet salmen som den fremstår med Fuzzys melodi, hvis han havde levet i dag. I forhold til "Salmer og begyndelser" er det også værd at huske på, at det ikke var Sarvig selv men Erik C. Lindgren, der samlede og ordnede det store materiale, hvorefter Sarvig godkendte resultatet.

Å, Gud, vær du min ånde er en henvendelse og en bøn. *Lær min sjæl at bede* er måske den smukkeste og mest centrale bøn. Mange vil gerne bede, men finder det svært. Sarvig sætter ord på, at bønnens mål er bønner selv. Det at bede er at gå ind i et åndeligt rum, hvor man lægger sin vilje fra sig og kan sige "ske din vilje" – og mene det. Der bliver sjælen glad. Det er lige som troen ikke noget, man selv kan præstere, men noget Gud må give. Derfor bedes der om at Gud selv vil ånde bønner igennem den syngende, Gud ånder livet ind i Adam i skabelsen.

I modsætning til salmerne fra de tidlige digte er Gud til stede i denne samling og får endda navne i anden strofe: *Du som omslutter tiden*. Du som omslutter *hvert et skridt*. Her findes desuden en henvisning til et fællesskab, et "os", som også er nyt i Sarvig-sammenhæng. I bønner forsamlers *vi, som gik skilte veje*. Salmerne er, som titlen siger, til fremtiden. Noget nyt er på vej, modernismens og efterkrigstidens *skilte veje* afløses af et fællesskab om ikke i kirken så i hvert tilfælde i bønner.

Tredje strofe opsummerer de to foregående: I bønner lægger den bedende det gamle, syndige menneske bag sig, og Gud selv taler igennem det troende menneske. En nyformulering af Paulus' ord i Galaterbrevet (2,20): "Jeg lever ikke mere selv, men Kristus lever i mig". Det er den nye dag, det nye menneske.

Fra fjerde strofe skifter perspektivet. Nu'ets bøn bliver afløst af en undren over *verdens dybe gåde*. Hvorfor vil Gud mennesket? er grundspørgsmålet, som forbindes med *Guds tårer*. Linjerne er som en udfoldelse af skabelsesberetningens "lad os gøre mennesker i vort billede". Sarvig tolker skabelsen som et udtryk for Guds længsel. Den længsel, som fik Gud til at nærme sig *denne nære klode*, hvor lys og mørke veksler i en ubrydelig pagt.

Mennesket er resultatet af denne længsels gråd, og når vi selv græder og længes, er det som om Guds tårer græder i os (strofe seks). Også i gråden er der gudbilledlighed.

I syvende strofe bliver tårerne til glædestårer. Sarvig formulerer den gådefulde tanke, at Gud kun er til for så vidt som der er mennesker, som tror. Vi er skabt i Guds billede, men derfor er vi også legemliggørelsen af Guds længsel, *den sjæl som du har ønsket/ af duft og stof engang*.

Forløsningen indtræder i den ottende strofe, som i Kirkesangbogens version afslutter salmen. Mennesket er forenet med Gud, Gud ser igennem vores øjne og derfor er mennesket nu endelig blevet til i dybeste forstand. Mennesket er nu ikke længere fremmed for sig selv, for verden og for Gud.

De sidste tre strofer indfører endnu et nyt perspektiv. Salmistens spørgsmål "Hvad er et menneske?" (Sl. 8) klinger med, nu med et kosmisk perspektiv. Fra Jorden er det ufatteligt hvor lille Jorden er, i kosmos og i forhold til Gud. Den bevægelse, som mennesket gennemgik, overføres nu på vores verden, planeten Jorden. I rækken af spørgsmål føjer endnu ét sig nu til: Er jorden et nyt rige, sådan som Gud drømte det? Spørgsmålet rummer en tanke om Jorden som materialiseringen af Guds immaterielle væren jf. tiende strofe om stedet, hvor *tidsløsheden syder*.

Den sidste strofe slutter med et spørgsmål, som griber tilbage til sjette strofe. Spørgsmålet er rettet mod Gud, men er selvfølgelig også en kommentar til menneskelivet: Mennesket er målet for Guds længsel og Gud sørger over det og har medfølelse med menneskenes børn, når de kæmper og lider i en verden i brand.

Å, Gud, min sjæl

Salmedatabasen

Salmen er i sin form endnu et spørgsmål, som ikke kræver svar, men snarere udsiger en dyb længsel. Sjælen finder sig selv og bliver sig selv i Gud. Stranden er et billede på evighed, med bølgernes stadige strøm. Samtidig er stranden et grænseland til noget stort og ukendt.

I anden strofe kaldes Guds nærvær for *sjælens diadem*, og stråleglansen herfra skal netop oplyse det grænseland, *nattens rande*, som ellers kan få angsten til at bryde frem. At tale om *tankens slot* er ukarakteristisk for Sarvig, der i sine tidlige tekster skriver stærkt kritisk om ideologiernes intellektuelle tankekonstruktioner, som fører så megen død og ødelæggelse med sig. Her er det dog heller ikke menneskets eget intellekt, han forlader sig på. Oplysningen skyldes netop at *tankens slot* kommer udefra.

Som det er tilfældet også i andre salmer sætter Sarvig ord på troens forening med Kristus/Gud. Tidens ende er et tilbagevendende tema, særlig i bogen "Evangeliernes billeder belyst af denne tid". Menneskets bevidsthedsmæssige og åndelige udvikling er nu dér, ifølge Sarvig, hvor vi kan se og forstå hvad Jesu komme til verden skulle betyde. I mange år lå budskabet som skjult i kultur, institutioner og levn fra tiden før. Alle disse civilisationens tomme skaller er nu krakeleret og kun sandheden står tilbage. Med "nu" menes tiden efter at moderniteten har sat sig igennem – Sarvig kom aldrig til at skrive for postmoderniteten. Nattens bryn er en rammende beskrivelse af at stirre ud i natten, hvor horisontens sorte skygger faktisk ligner bryn. Der, *bag nattens bryn*, spejder mennesket efter hvem, der nu kommer.

I sidste strofe forvandles verden til musik. De dagklare farver runger som en stor klokke, der indvarsler morgengryet.

Se, hvad jeg har til Dig som gave

Salmedatabasen, 100 salmer nr. 894

En "digterens trosbekendelse". Blomsten (som kunne være poesiens blå blomst, men det er nok at trække tolkningen for vidt) er perfekt i alle ordets betydninger. Den er "uden lak og lyde", som der står i en gammel mariavise. Maria kaldes jo i øvrigt også "rose uden torne". Blomsten synger blindt og det åbner for at spørge, om dens paradisiske tilstand skyldes at den ikke ser verden omkring sig? Eller er det omvendt, således at troen gør blind for verden, men seende for alt det, som ligger ud over verden, det som de gamle ville have kaldt "Guds rige"? Salmens *Dig* kan være svært at blive klog på. Er det et menneskeligt "du" er

det Gud selv eller er det Kristus? For Sarvig er det ikke så vigtigt at skelne. I hans forståelse er Kristus til stede i mødet mellem mennesker, når det er et "sandt møde", også det erotiske møde.

Efter første strofes præsentation af den syngende blomst kommer nu i de følgende strofer en række uddybninger af det indledende *jeg tror!* Anden strofe handler om livets begrænsede udstrækning, i henvendelse til dette *Du*.

Tredje strofe genkalder skabelsen, Guds *tanke* med sit skaberværk og det mønster – frelseshistorien – som er indlagt i det.

Fjerde strofe bliver i det store perspektiv, udstrakt mellem begyndelse – som i Johannesprologen – og profeti; *fortids fremtid*.

Femte strofe lader den indsigt træde frem, at Kristus var i begyndelsen, kom til mennesket i inkarnationen og aldrig forlod menneskenes børn igen.

Det sande møde, som er blevet forklaret i de foregående strofer, beskrives her, i sjette strofe: Genkendelsen, *den som er* i modsætning til *verdens løgne*. Igen er det tydeligt at Kingo er Sarvigs store forbillede som salmedigter.

Syvende strofe betoner genkendelsen og sansningen. At Sarvig skriver om evighed mellem grave, betyder ikke at troen løftes over i den abstrakte sfære hvor tanken hersker på bekostning af sanserne.

Vejen er et tidligt billede på livet som troende. Den vej er måske svær at finde, især i en verden bestemt af *dybets magter*: krigskræmmere, naturødelæggere og hvem der nu ellers sidder på den verdslige magt, men håbet består. Kristus selv begiver sig ind i denne verden for at finde os.

At læse, at opleve, at synge

"Han er [...] gået til sin bevidstheds grænse og har givet det fra sig, han så. Enhver forklaring vil være ringere end det sete..." Sådan skriver Ole Sarvig om maleren Edvard Munch. Jeg har lyst til at gøre Sarvigs ord om Munch til mine om Sarvig. For enhver fortolkning af et kunstværk udtrykker selvfølgelig kun en lille del af værket selv. Særlig når man fortolker ord med ord, er det vigtigt at holde fast i, at digtet er det egentlige. Derfor håber jeg, at læserne af denne artikel har fået lyst til at vende tilbage til Sarvigs egne ord. Måske for at synke med ordene ned i de dybe og mørke vokaler i linjerne om *Al ånde på vor mund i denne stund/i livets gåde/bag øjets mørke blund*. Måske, hvis det musikalske mod er til det, at lade sig lede af Per Nørgårds smukke melodi til *Året*. Den melodi fanger digtets frostklare tomhed med træet, der står bart som en tanke. Og efter de vinterkolde ord mærkes glæden endnu stærkere, når Sarvig lader Kristus tale direkte til den, der lige nu synger: *De, der har mistet/alt, som I/dem vil jeg tage/bolig i*. Melodisætningen er også betydningsfuld i Jonas H. Petersens "Da al angst blev til ro". Den kan synges som kanon, og når man gør det, forstår man den repetitive melodi. Den vugger den syngende til ro, blodet strømmer frit sammen med åndedrættet. Og du mærker at tro og trøst ikke kommer af det som forstås med forstanden, men af det som gribes med hjertet.

Appendiks: I artiklen "Teologi og kristendom hos Ole Sarvig", som kan læses her på Salmedatabasen, findes en kortfattet gennemgang af salmen "Gud menneske, Gud vandringsmand", som findes i Kirkesangbogen med melodi af Fuzzy.